

ภูมิปัญญาท้องถิ่นในประเพณีภาคตะวันตกของประเทศไทย¹

The Local Wisdom in the Traditions of the Western Region of Thailand

ชนันท์ภัทร์ พันธุ์ขุนทด (Chananpat Pankuntod)²

ศุภรรษตรา แสนวา (Sumattra Saenwa)³

จุฑารัตน์ นกแก้ว (Jutharat Nokkaew)⁴

Received: 2023-05-31

Revised: 2023-06-13

Accepted: 2023-06-20

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อรวบรวมภูมิปัญญาท้องถิ่นและศึกษาวิธีการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ปรากฏในประเพณีภาคตะวันตกของประเทศไทย รวบรวมข้อมูลจากเอกสารและการสัมภาษณ์เชิงลึก กลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลักประกอบด้วยผู้รู้และปราชญ์ชุมชน จำนวน 10 คน จาก 5 จังหวัด ได้แก่ ตาก กาญจนบุรี ราชบุรี เพชรบุรี และประจวบคีรีขันธ์ โดยเลือกแบบเจาะจง เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบบันทึกข้อมูลและแบบสัมภาษณ์เชิงลึกกึ่งโครงสร้าง วิเคราะห์ข้อมูลด้วยวิธีวิเคราะห์เนื้อหา ผลการวิจัยพบว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ปรากฏในประเพณีภาคตะวันตกของประเทศไทยมี 4 มิติ ได้แก่ มิติด้านศาสนา ประกอบด้วย 1) การสืบทอดและทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา 2) การปลูกฝังให้คนรุ่นหลังได้ศึกษาเรียนรู้พระธรรมผ่านกิจกรรมที่ทำในประเพณี และ 3) การปลูกฝังเรื่องการทำบุญทำทาน มิติด้านพฤติกรรมที่เหมาะสม ประกอบด้วย 1) การแสดงความกตัญญูต่อบรรพบุรุษ 2) การปลูกฝังเรื่องความกตัญญูต่อสิ่งที่มีคุณ และ 3) การปลูกฝังเรื่องความสำนึกในคุณค่า รู้ประหยัด รู้จักเก็บรักษา มิติด้านความสัมพันธ์ในสังคม ประกอบด้วย 1) การปลูกฝังค่านิยมและพฤติกรรมการรักนวลสงวนตัวให้แก่คนหนุ่มสาว 2) การปลูกฝังเรื่องความสมัครสมานสามัคคี 3) การปลูกฝังความอ่อนน้อมและให้ความเคารพต่อผู้อาวุโส และ 4) การปลูกฝังเรื่องความอ่อนน้อมถ่อมตน และมีมิติด้านการสร้างสันติภาพและกำลังใจ ประกอบด้วย 1) การเสริมสร้างขวัญกำลังใจและความเป็นสิริมงคล และ 2) การพักผ่อนหย่อนใจและสร้างความสนุกสนานเพลิดเพลิน ส่วนวิธีการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น มี 5 วิธี ได้แก่ 1) การปฏิบัติจริง 2) การบอกเล่า 3) การเรียนรู้ด้วยตนเอง 4) การแสดงและการละเล่น และ 5) การบันทึกองค์ความรู้

คำสำคัญ: ภูมิปัญญาท้องถิ่น, การถ่ายทอดภูมิปัญญา, ประเพณีภาคตะวันตก, การจัดการความรู้

¹ บทความจากปริญญาานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาสารสนเทศศึกษา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ปีการศึกษา 2565 : Article from Master's thesis in Information Studies, Srinakharinwirot University in academic year 2023

² นิสิตปริญญาโท สาขาวิชาสารสนเทศศึกษา คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ: Master's degree Student in Information Studies, Faculty of Humanities, Srinakharinwirot University, E-mail: chananpat.chp@g.swu.ac.th

³ ปร.ด., อาจารย์ประจำ สาขาวิชาสารสนเทศศึกษา คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ: Ph.D. Lecturer, Information Studies Program, Faculty of Humanities, Srinakharinwirot University, E-mail: sumattra@g.swu.ac.th

⁴ ปร.ด., ผู้ช่วยศาสตราจารย์ สาขาวิชาบรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏจันทรเกษม: Ph.D. Assistant Professor, Bachelor of Arts Program in Library and Information Science, Faculty of Humanities and Social Science, Chandrakasem Rajabhat University, E-mail: jutharatstou@gmail.com

Abstract

The purposes of this research were to collect and study the methods of the local wisdom transferring that appears in the traditions of the western region of Thailand. The data were collected by document analysis and in-depth interview. The key informants included 10 members comprising experts and community sages from 5 provinces: Tak, Kanchanaburi, Ratchaburi, Phetchaburi and Prachuap Khiri Khan which selected by purposive sampling. The tools employed for this study were data record and semi-structured interview forms. The collected data were analyzed by content analysis. The results of the research revealed that: The local wisdom that appears in the traditions of the western region of Thailand included 4 dimensions. The first dimension was religious that consisted of 3 items: 1) inheritance and preservation of Buddhism, 2) cultivating the next generation to study and learn the Dharma through activities in the tradition, and 3) cultivation of merit making. The second dimension was appropriate behavior that consisted of 3 items: 1) expressing gratitude to ancestors, 2) cultivating gratitude to benefactors, and 3) cultivating a sense of value, be frugal and be saving. The third dimension was social relations that consisted of 4 items: 1) cultivating values and self-serving behaviors in young people, 2) cultivating solidarity, 3) cultivating paying respect to elders, and 4) cultivating humility. The last dimension was recreation and encouragement that consisted of 2 items: 1) building morale and prosperity, and 2) relaxation and enjoyment. The methods of transferring local wisdom included 5 methods: 1) practicality, 2) telling, 3) self-learning 4) performance and play, and 5) knowledge capture.

Keyword: Local Wisdom, Local Wisdom Transmission, Western Tradition, Knowledge Management

บทนำ

ภูมิปัญญา (Wisdom) เป็นความคิดทางสังคมที่สำคัญอย่างหนึ่งที่สามารถดำรงอยู่ได้อย่างยาวนานและสังคมไทยมีภูมิปัญญาอยู่เป็นจำนวนมาก ซึ่งภูมิปัญญา นอกจากแสดงถึงความเป็นไทย ความเป็นเอกลักษณ์ไทยอย่างหนึ่งแล้ว ยังเป็นเครื่องชี้วัดความเจริญและพัฒนาการของคนในชาติ เพราะภูมิปัญญาถือว่าเป็นสิ่งละเอียดอ่อนซึ่งชาติที่เจริญแล้วก็มีสังคมที่สงบสุขร่มเย็นไม่ระส่ำระสาย มีความเป็นอิสระจึงจะสามารถสร้างสรรค์และส่งสมภูมิปัญญาเฉพาะตนขึ้นมาได้ (Somaketin, 2007) ทั้งนี้การส่งสมภูมิปัญญาเฉพาะของตนที่มีอยู่เป็นจำนวนมากนั้น บางพื้นที่มีการสร้างภูมิปัญญาที่ใช้ในพื้นที่ของตน เรียกได้ว่าเป็นภูมิปัญญาชาวบ้าน (Popular Wisdom) หรือภูมิปัญญาท้องถิ่น (Local Wisdom) ภูมิปัญญาท้องถิ่นยังเกี่ยวข้องกับการที่มนุษย์ได้ดำเนินวิถีชีวิต พฤติกรรม วัฒนธรรมและประเพณีอีกด้วย ซึ่งภูมิปัญญาท้องถิ่นมีลักษณะเฉพาะท้องถิ่น เฉพาะพื้นที่ และเฉพาะด้าน ยุคปัจจุบันภูมิปัญญาถือเป็นทุนทางวัฒนธรรมที่มีความสำคัญยิ่งของสังคม กองกามขึ้นจากความรอบรู้ ประสบการณ์ของคนในอดีต เพื่อการปรับเปลี่ยนสภาพทรัพยากรและองค์ความรู้ที่มีอยู่เดิมให้เพิ่มพูนค่าขึ้นอย่างสอดคล้องและเหมาะสมกับบริบทต่าง ๆ ของชุมชนท้องถิ่นและสังคมของตน ตลอดจนการดำเนินชีวิตของชาวบ้านมีประเพณีที่ควบคู่กับความเชื่อมาจากอดีตจนถึงปัจจุบัน (Petkaew, 2004) ภูมิปัญญาท้องถิ่นจึงจัดเป็นความรู้ฝังลึกหรือความรู้โดยนัย (Tacit Knowledge) ของคนยุคเก่าที่มีคุณค่ายิ่ง เพราะนอกจากจะเป็นสิ่งที่สะท้อนถึงวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์ความเป็นมาของชุมชนแล้ว ยังเป็นมรดกล้ำค่าที่ควรแก่การอนุรักษ์และถ่ายทอดไม่ให้อสูญหายไป ซึ่ง Eawsriwong (2014) ได้กล่าวถึงการถ่ายทอดความรู้ภูมิปัญญาชาวบ้านว่ามีกระบวนการถ่ายทอดที่ซับซ้อน ถ้าต้องการเข้าใจภูมิปัญญาท้องถิ่น ต้องเข้าใจกระบวนการถ่ายทอดความรู้จากคนรุ่นหนึ่งไปสู่คนอีกรุ่นหนึ่ง ส่วนวิธีการถ่ายทอดภูมิปัญญานั้น สามารถทำได้หลายวิธี ได้แก่ 1) การบอกเล่า เป็นการถ่ายทอดด้วยวาจาหรือคำพูดแบบไม่เป็นทางการ 2) การแสดงและการละเล่น ที่ชาวบ้านนิยมชมชอบเป็นสื่อในการถ่ายทอดองค์ความรู้ทางภูมิปัญญา 3) การสาธิตโดยผู้ถ่ายทอดแสดงหรือกระทำพร้อมกับการบอกหรืออธิบายเพื่อให้ผู้รับการถ่ายทอดได้ประสบการณ์ตรงในเชิงรูปธรรมและผู้เรียนปฏิบัติตาม 4) การบันทึกองค์ความรู้ที่ได้จากภูมิปัญญาไว้เป็นลายลักษณ์ ผ่านสื่อรูปแบบต่าง ๆ ซึ่งผู้รับการถ่ายทอดสามารถเข้าถึงและเรียนรู้ได้ด้วยตนเอง 5) การจัดแหล่งเรียนรู้เกี่ยวกับภูมิปัญญาในลักษณะต่าง ๆ เช่น พิพิธภัณฑ์ ศูนย์การเรียนรู้ ตลาดนัดภูมิปัญญา และ 6) การปฏิบัติจริงซึ่งผู้รับการถ่ายทอดลงมือกระทำจริง ปฏิบัติซ้ำ ๆ กันจนเกิดเป็นความชำนาญ (Aksaeng & Grisanaputi, 2009; Kunpluem, & Sowanpreecha, 2016; Panalai, 2008; Sirasoonthon, 2007; Sungsi, 2007)

ภาคตะวันตกของประเทศไทยเป็นอีกภูมิภาคหนึ่งที่มีภูมิปัญญาท้องถิ่นควรค่าแก่การถ่ายทอดไม่ให้อสูญหาย ซึ่งประเพณีที่พบในภาคตะวันตกของประเทศไทยนั้นมีความเป็นเอกลักษณ์ เนื่องจากเป็นพื้นที่ที่มีชนเผ่าอาศัยอยู่ เช่น ชาวมอญ ชาวกระเหรี่ยง ซึ่งมีวิถีชีวิตที่แตกต่างจากพื้นที่ภาคอื่น ๆ ของประเทศไทย ทั้งนี้ในประเพณีเหล่านั้นมีองค์ความรู้ที่เรียกว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่นแฝงอยู่อย่างหลากหลาย โดยส่วนใหญ่มักเป็นการสอนและปลูกฝังลูกหลานและคนในชุมชนเกี่ยวกับความเป็นอยู่ พฤติกรรมการแสดงออกและสิ่งที่ควรปฏิบัติ การสร้างขวัญและกำลังใจ ได้แก่ ความรักความสามัคคี ความอ่อนน้อมถ่อมตนและความกตัญญูต่อบรรพบุรุษ คุณธรรมและการสืบทอดพระพุทธศาสนา รวมถึงสันตนาการและการพักผ่อนหย่อนใจ ตัวอย่างเช่น ประเพณีทานขันข้าวของจังหวัดราชบุรี ประเพณีกินวอของจังหวัดตาก และประเพณีรับส่งตายายของจังหวัดประจวบคีรีขันธ์เป็นประเพณีที่เสริมสร้างสิริมงคลและกำลังใจ ประเพณียกยอดฉัตรเจดีย์ทรายของจังหวัดกาญจนบุรี ประเพณีลอยกระทงสายของจังหวัดตาก ประเพณีปอยขันทอกรมใจไทยวนของจังหวัดราชบุรีเป็นประเพณีเป็นประเพณีที่ให้ความสำคัญกับพระพุทธศาสนาและการปฏิบัติตามพระธรรมคำสอนของพุทธเจ้า ประเพณีทำบุญถนนของจังหวัดตาก ประเพณีเหยียบหลังกะเหรี่ยงของจังหวัดราชบุรี ประเพณีสงกรานน้ำพระสงกรานตมอญของจังหวัดกาญจนบุรีเป็นประเพณีที่จัดขึ้นเพื่อสร้างขวัญและกำลังใจให้แก่ชาวบ้านและทำให้ผู้คนมีความรู้สึกเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน เป็นต้น (Kitipat, 2020; Sinprasert, 2014; Kanchanaburi Province, 2018; TeawRatchaburi.COM, 2020; Cultural Information Center, Ministry of Culture, 2020; JueTee, 2020) ซึ่งในปัจจุบันยังไม่มีหรือนำภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เกี่ยวข้องกับประเพณีมาจัดเก็บให้เป็นระบบหรือให้เป็นลายลักษณ์อักษรอย่างจริงจัง หากในอนาคตไม่มีการเก็บรักษาและรวบรวมประเพณีในภาคตะวันตกไว้ อาจเสี่ยงต่อการสูญหายได้

จากการทบทวนงานวิจัยที่ผ่านมาพบว่า มีงานวิจัยหลายชิ้นงานที่ศึกษาเกี่ยวกับการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นและการจัดการความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในหลายภูมิภาคของไทย และผลการวิจัยที่ปรากฏส่วนใหญ่สะท้อนให้เห็นถึงความพยายามในการสืบทอดและอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น เช่น งานวิจัยของ Vachirayano (2021) ศึกษาการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นและเสนอรูปแบบการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นในประเพณีเชิงพุทธของประชาชนในจังหวัดสุรินทร์ พบว่า มีการฝึกอบรมเพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้ประสบการณ์ การสร้างแหล่งเรียนรู้ในชุมชน การจัดทำคู่มือและใช้เทคโนโลยีเพื่อทำงานติดต่อสื่อสาร Ngio-Supha (2017) ศึกษาสภาพปัญหาภูมิปัญญาท้องถิ่น และแนวทางการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นการทอผ้าไหมสู่คนรุ่นใหม่ พบว่า กลุ่มทอผ้าไหมบ้านมีการถ่ายทอดภูมิปัญญาในลักษณะแม่สอนลูก ยายสอนหลาน ใช้วิธีการสาธิตของผู้ถ่ายทอดภูมิปัญญา และการฝึกปฏิบัติของผู้รับการถ่ายทอดภูมิปัญญา นอกจากนี้ยังมีงานวิจัยที่พบเกี่ยวกับการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นด้วยวิธีการต่าง ๆ ได้แก่ ภูมิปัญญาที่เป็นการแสดงได้มีการพัฒนาให้เป็น “สื่อพื้นบ้าน” ที่มีบทบาทในการเผยแพร่ข่าวสารให้ความรู้แก่คนในชุมชน ให้ตระหนักถึงความสำคัญของภูมิปัญญาและเกิดความใส่ใจที่จะอนุรักษ์และสืบทอดต่อไปยังคนรุ่นหลัง ภูมิปัญญาด้านการประกอบอาชีพ เช่น งานหัตถกรรม มีการนำกระบวนการจัดการความรู้เข้ามาช่วยในการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เป็นองค์ความรู้ประเภทโดยนัย ซึ่งอยู่ในตัวบุคคลได้สื่อสารออกมาในรูปแบบที่ง่ายต่อการเรียนรู้ด้วยการจัดทำสื่ออิเล็กทรอนิกส์ เว็บไซต์ วิดีทัศน์ การจัดทำเอกสารเผยแพร่องค์ความรู้ การสาธิต การเขียนแบบ และการสืบทอดด้วยวาจา และภูมิปัญญาท้องถิ่นมีการถ่ายทอดมาจากผู้รู้จากเครือข่ายและเกิดจากประสบการณ์โดยตรงประกอบกับความสนใจความชอบและความศรัทธาในภูมิปัญญา (Meesup, Phengphum, Jaichalad, & Soontorn, 2016; Wanwichai, 2017; Wongboonmak, 2015) แต่ในขณะที่เดียวกันงานวิจัยบางชิ้นงานยังได้ศึกษาปัญหาและอุปสรรคในการถ่ายทอดภูมิปัญญา Ngio-Supha (2017) ซึ่งพบประเด็นปัญหา เช่น ผู้รับการถ่ายทอดภูมิปัญญาไม่เอาใจใส่ฝึกฝน ผู้รับการถ่ายทอดภูมิปัญญาใจร้อนทำให้งานไม่ประณีต ผู้รับการถ่ายทอดภูมิปัญญามีความเข้าใจช้า และเทคโนโลยีสมัยใหม่ทำให้คนรุ่นใหม่ไม่สนใจที่จะอนุรักษ์สืบสานภูมิปัญญาท้องถิ่น เป็นต้น

จากตัวอย่างงานวิจัยดังกล่าวข้างต้น ทำให้เห็นความสำคัญของการศึกษาเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่น ตลอดจนกระบวนการหรือวิธีการที่จะถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นนั้น โดยงานวิจัยส่วนใหญ่มักเป็นการศึกษาภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการประกอบอาชีพและงานฝีมือต่าง ๆ ที่เป็นของหายากในแต่ละท้องถิ่น ทั้งนี้งานวิจัยที่ศึกษาองค์ความรู้หรือภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ปรากฏอยู่ในประเพณียังมีค่อนข้างน้อย และยังไม่มียานวิจัยชิ้นใดศึกษารวบรวมภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ปรากฏในประเพณีของท้องถิ่นในภาคตะวันตกของประเทศไทยโดยเฉพาะ ซึ่งในภาคตะวันตกมีประเพณีที่มีลักษณะเฉพาะ บางประเพณีไม่ปรากฏในภูมิภาคอื่น ๆ การศึกษาในครั้งนี้จึงเป็นการรวบรวมภูมิปัญญาท้องถิ่นจากประเพณีที่หายากในภาคตะวันตกของประเทศไทย ซึ่งมีความสำคัญและทำให้เห็นแนวทางในการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ปรากฏในประเพณีภาคตะวันตกของประเทศไทย รวมถึงเป็นแนวทางให้กับภูมิภาคอื่นได้สืบทอดต่อไปยังคนรุ่นหลัง เป็นประโยชน์และมีคุณค่าต่อการดำรงชีวิต พัฒนาวิถีชีวิต ความเป็นอยู่ของชุมชน เกิดความเป็นหนึ่งเดียวและภาคภูมิใจในความเป็นเอกลักษณ์ของท้องถิ่นตนเอง และเป็นการอนุรักษ์ให้ภูมิปัญญาท้องถิ่นไม่ให้สูญหายและคงอยู่สืบไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ปรากฏในประเพณีภาคตะวันตกของประเทศไทย
2. เพื่อศึกษาวิธีการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ปรากฏในประเพณีภาคตะวันตกของประเทศไทย

ขอบเขตของการวิจัย

1. การเก็บรวบรวมข้อมูลเอกสาร ผู้วิจัยได้ค้นคว้าและรวบรวมข้อมูลที่พบในเอกสารที่เผยแพร่ช่วงระหว่างปี พ.ศ. 2541–2566
2. การเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยวิธีสัมภาษณ์เชิงลึก ดำเนินการกับกลุ่มผู้ให้ข้อมูลจากพื้นที่เป้าหมาย 5 จังหวัดในเขตภาคตะวันตกของประเทศไทย ได้แก่ ตาก กาญจนบุรี ราชบุรี เพชรบุรี และประจวบคีรีขันธ์ ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลในเดือน เมษายน 2566

กรอบแนวคิดในการวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับการถ่ายทอดภูมิปัญญาจากวรรณกรรมและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง รวมถึงทฤษฎีการจัดการความรู้ประเภทความรู้โดยนัยหรือความรู้แบบฝังลึก ซึ่งในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ได้เลือกตัวแบบการจัดการความรู้ของโนนาเกและทาเคอุชิ (Nonaka & Takeuchi, 1999) ที่มีแนวคิดให้ความสำคัญกับการถ่ายทอดองค์ความรู้ประเภทโดยนัย และได้อธิบายถึงกระบวนการจัดการความรู้ที่ใช้กระบวนการทางสังคมช่วยในการแบ่งปันองค์ความรู้ที่มีอยู่ในตัวบุคคล ซึ่งมีความเหมาะสมและสอดคล้องกับการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น กรอบแนวคิดในการวิจัยประกอบด้วย 2 ประเด็นหลัก ดังนี้

1. ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ปรากฏในประเพณี จากการทบทวนวรรณกรรมพบภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ปรากฏในประเพณีโดยสรุปมี 5 ด้าน ได้แก่ 1) ประเพณีเกี่ยวกับชีวิต 2) ประเพณีเกี่ยวกับสังคม 3) ประเพณีเกี่ยวกับการรักษาโรค 4) ประเพณีเกี่ยวกับการทำมาหากิน และ 5) ประเพณีเกี่ยวกับการเฉลิมฉลองและเป็นสิริมงคล
2. วิธีการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ได้นำตัวแบบการจัดการความรู้ตามแนวคิดของโนนาเกและทาเคอุชิ (Nonaka & Takeuchi, 1999) มาเป็นกรอบในการศึกษา รวมถึงวิธีการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นจากการรวบรวมในวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง ซึ่งสรุปวิธีการได้ 7 วิธี ได้แก่ 1) การบอกเล่า 2) การเรียนรู้ด้วยตนเอง 3) การสาธิต 4) การแสดงและการละเล่น 5) การบันทึกองค์ความรู้ 6) การจัดแหล่งเรียนรู้ และ 7) การปฏิบัติจริง (Aksaeng & Grisanaputi, 2009;

kunpluem, & Sowanpreecha, 2016; Panalai, 2008; Churintr, 2005; Sirasoonthon, 2007; Kridakorn, 1998; Sungsi, 2007)

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ดำเนินการศึกษาเป็น 2 ระยะ ซึ่งมีขั้นตอนดังนี้

1. การกำหนดกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก

1.1 ระยะที่ 1 การวิจัยเอกสาร เป็นการศึกษาภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ปรากฏในประเพณีภาคตะวันตกของประเทศไทยโดยใช้วิธีวิจัยจากเอกสาร ซึ่งค้นคว้าจากรายงานการวิจัย บทความวิชาการ และบทความวิจัยจากวารสารและฐานข้อมูลออนไลน์ที่มีเนื้อหาเกี่ยวข้องกับภูมิปัญญาที่ปรากฏในประเพณีภาคตะวันตกของประเทศไทย

1.2 ระยะที่ 2 การสัมภาษณ์เชิงลึก เป็นการศึกษาวิธีการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ปรากฏในประเพณีภาคตะวันตกของประเทศไทยโดยการสัมภาษณ์เชิงลึก จากกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก คือ ผู้รู้ในชุมชนและปราชญ์ชาวบ้านจากพื้นที่ 5 จังหวัด ได้แก่ ตาก กาญจนบุรี ราชบุรี เพชรบุรี และประจวบคีรีขันธ์ ซึ่งจะคัดเลือกประเพณีที่หายาก ไม่ปรากฏในภูมิภาคอื่นและคาดว่าจะเสี่ยงต่อการสูญหายของจังหวัดละ 1 ประเพณี เลือกสัมภาษณ์กับกลุ่มผู้ให้ข้อมูลที่อยู่ในพื้นที่ที่ประเพณีนั้นปรากฏแห่งละ 2 คน รวมจำนวนทั้งสิ้น 10 คน เลือกกลุ่มตัวอย่างโดยใช้เกณฑ์เพื่อให้ได้ข้อมูลสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ในการวิจัย และกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างตามแนวทางการเก็บข้อมูลด้วยวิธีสัมภาษณ์เชิงลึกซึ่งควรมีขนาดตัวอย่างประมาณ 5-30 คน (Sutheewasinnon & Pasunon, 2016) เกณฑ์ในการเลือกมีดังนี้

1.2.1 ผู้รู้ในชุมชนหรือปราชญ์ชาวบ้านที่อาศัยอยู่ในชุมชนที่ประสบการณ์ในการปฏิบัติตามประเพณีที่กำหนดไว้ในการศึกษาครั้งนี้

1.2.2 ผู้รู้ในชุมชน กรณีที่เป็นชนเผ่า เลือกผู้ที่สามารถสื่อสารภาษาไทยได้ดี

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

2.1 การวิจัยระยะที่ 1 ศึกษาภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ปรากฏในประเพณีภาค ตะวันตกของประเทศไทยโดยใช้วิธีวิจัยเอกสาร เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยคือ แบบบันทึกข้อมูล หากคุณภาพโดยทดสอบความเที่ยงของแบบบันทึก มีขั้นตอนคือ คัดเลือกบทความที่มีเนื้อหาสอดคล้องตามวัตถุประสงค์การวิจัยจำนวน 5 ชื่อเรื่อง ซึ่งเป็นบทความที่มีเนื้อหาครอบคลุมตามประเด็นที่กำหนดไว้ในกรอบแนวคิดการวิจัย แล้วให้ผู้ทดสอบซึ่งมีคุณสมบัติใกล้เคียงกับผู้วิจัย จำนวน 3 คน บันทึกข้อมูลด้วยแบบบันทึกข้อมูลที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น ซึ่งจากการตรวจสอบการบันทึกข้อมูลของผู้บันทึกทั้ง 3 คน พบว่า มีการบันทึกได้สอดคล้องกันร้อยละ 100 เป็นไปตามเกณฑ์ที่กำหนดไว้ว่า ผู้ทดสอบและผู้วิจัยต้องบันทึกข้อมูลสอดคล้องกันคิดเป็นอย่างน้อย ร้อยละ 80 ขึ้นไป ถือว่าเป็นแบบบันทึกที่มีความเที่ยง สามารถนำไปใช้เก็บรวบรวมข้อมูลได้จริง

2.2 การวิจัยระยะที่ 2 ศึกษาวิธีการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ปรากฏในประเพณีภาคตะวันตกของประเทศไทย ด้วยวิธีการสัมภาษณ์เชิงลึก ใช้แบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง มีเนื้อหาประเด็นคำถามตามกรอบแนวคิดที่กำหนดไว้ หากคุณภาพของเครื่องมือโดยนำแบบสัมภาษณ์ที่ได้ส่งให้ผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 3 คน ประกอบด้วย ผู้ทรงคุณวุฒิสถาปัตยกรรมศาสตร์และสารสนเทศศาสตร์ ผู้ทรงคุณวุฒิด้านการจัดการความรู้ และผู้ทรงคุณวุฒิด้านวัฒนธรรมศาสตร์ ตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหา (Content validity) และนำมาหาค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) โดยกำหนดเกณฑ์ผ่านเท่ากับ 0.5 ขึ้นไป ซึ่งพบว่าข้อคำถามทั้งหมดได้คะแนนระหว่าง 0.67-1.00 ได้รับข้อเสนอแนะปรับแก้การใช้ภาษา และเพิ่มเติมข้อความให้ครอบคลุมตามประเด็น จากนั้นนำไปทดลองสัมภาษณ์กับผู้ให้ข้อมูลที่มีลักษณะใกล้เคียงกับผู้ให้ข้อมูลหลัก จำนวน 3 ราย นำผลที่ได้มาปรับแก้ข้อคำถามอีกครั้งก่อนนำไปใช้เก็บข้อมูลจริง

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล มีขั้นตอนดังนี้

3.1 ผู้วิจัยนำเสนอโครงการวิจัยคณะกรรมการจริยธรรมสำหรับพิจารณาโครงการวิจัยที่ทำในมนุษย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ รหัสโครงการวิจัย SWUEC-G 216/2565 วันที่ให้การรับรองคือ 23 พฤษภาคม 2565 ผลการพิจารณาคือ คณะกรรมการฯ ให้การรับรองโครงการวิจัยตามแนวทางหลักจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ที่เป็นมาตรฐานสากล และให้มีการให้ความยินยอมเข้าร่วมโครงการวิจัย

3.2 ผู้วิจัยได้ขอหนังสือจากบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ เพื่อขอความอนุเคราะห์ในการเก็บข้อมูลวิจัย โดยผู้วิจัยแนะนำตัว อธิบายวัตถุประสงค์งานวิจัย และอธิบายสิทธิของกลุ่มตัวอย่าง จากนั้นเมื่อกลุ่มตัวอย่าง ยินดีให้ความร่วมมือ จึงทำตามขั้นตอนการเข้าร่วมเป็นกลุ่มตัวอย่างในการวิจัย

3.3 การเก็บรวบรวมข้อมูลเอกสาร ผู้วิจัยได้ค้นคว้าและรวบรวมข้อมูลด้วยตนเอง ซึ่งดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลระหว่างเดือนกรกฎาคม-ธันวาคม 2565

3.4 การเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงคุณภาพ ดำเนินการเดือนเมษายน 2566 ผู้วิจัยดำเนินการนัดหมายวัน เวลา และสถานที่ เพื่อขอสัมภาษณ์กลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก ซึ่งผู้วิจัยดำเนินการสัมภาษณ์ด้วยตนเอง พร้อมทั้งขออนุญาตผู้ให้สัมภาษณ์ ในการจดบันทึกและบันทึกเสียงการสัมภาษณ์ การสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลักแต่ละคนใช้เวลาประมาณ 30 นาที ขึ้นอยู่กับความสะดวกของผู้ให้สัมภาษณ์

4. การวิเคราะห์ข้อมูล การวิจัยครั้งนี้วิเคราะห์ข้อมูลด้วยวิธีการวิเคราะห์เนื้อหาตามขั้นตอนของ PhotSiTa (2007) ซึ่งผู้วิจัยดำเนินการตามขั้นตอนดังนี้

4.1 ดำเนินการถอดไฟล์บันทึกเสียง และข้อมูลที่ได้จัดบันทึกมา แบบคำต่อคำและจัดกล่าภาษา โดยแยกตามผู้ให้สัมภาษณ์เป็นรายคน

4.2 ตรวจสอบความครบถ้วนถูกต้องของข้อมูล ผู้วิจัยใช้วิธีตรวจสอบจากแหล่งข้อมูล 2 กลุ่ม คือ กลุ่มผู้ให้ข้อมูลที่เป็นปราชญ์ชุมชน และกลุ่มคนที่มีส่วนร่วมในประเพณีของชุมชนนั้น นอกจากนี้มีการเปรียบเทียบข้อมูลจากการเก็บรวบรวมข้อมูลวิธีสัมภาษณ์ควบคู่ไปกับการสังเกต

4.3 วิเคราะห์เนื้อหาด้วยวิธีสรุปความ โดยกำหนดคำสำคัญแทนสาระหลักที่อยู่ในข้อมูลล่วงหน้าและกำหนดรหัสเพิ่มเติมระหว่างการวิเคราะห์กรณีที่พบหัวข้อหลักเพิ่มจากที่กำหนดไว้

4.3 ผู้วิจัยได้อ่านเนื้อหาทั้งหมดของข้อมูลและเลือกบันทึกประเด็นหลักโดยอิงจากกรอบแนวคิดในการวิจัย

4.4 นำข้อมูลที่ได้จากกรอกร่างประเด็น มาจัดกลุ่มตามเนื้อหาเป็นหมวดหมู่

4.5 วิเคราะห์ตีความเนื้อหาที่ได้จากข้อมูล จากนั้นสรุปและนำเสนอข้อมูลในรูปแบบการบรรยาย และแผนภาพ

สรุปผลการวิจัย

1. ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ปรากฏในประเพณีภาคตะวันตกของประเทศไทย ผลจากการวิจัย พบว่า ภูมิปัญญาที่ปรากฏในประเพณีภาคตะวันตกของประเทศไทย มี 5 ด้าน ดังนี้

1.1 ประเพณีที่เกี่ยวข้องกับชีวิตของมนุษย์ จากการศึกษา พบว่าเป็นประเพณีเกี่ยวกับการส่งเสริมความเป็นสิริมงคลแก่ชีวิตที่จัดขึ้นในระยะเวลาเปลี่ยนผ่านในช่วงสำคัญ ๆ ในชีวิต ประกอบด้วยประเพณีกินข้าวห่อของจังหวัดราชบุรี (ประเพณีอั้งมีถ่อง หรือทานขันข้าว) ประเพณีอินทอนพ้อนแก่นของจังหวัดราชบุรี ประเพณีปอยขันโตกรวมใจไทยวนของจังหวัดราชบุรี ประเพณีปอยสาบลองของจังหวัดตาก (ประเพณีงานบวชลูกแก้ว) ประเพณีผูกข้อมือกะเหรี่ยง (ประเพณีก็้อลาฮู) ของจังหวัดตาก ประเพณีกินวอของจังหวัดตาก (ประเพณีเขาะเจ้าเว) ประเพณีพิธีรับส่งตายายของจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ซึ่งจากการวิเคราะห์ลักษณะของประเพณีดังกล่าวพบว่า ประเพณีที่ผู้คนในชุมชนได้จัดขึ้นนั้น มักเป็นวิธีการหรือวิถีที่ปลูกฝังและสอนคนรุ่นหลังได้เรียนรู้และประพฤติปฏิบัติในเรื่องต่าง ๆ ที่มีประโยชน์และมีคุณค่าต่อชีวิต จัดว่าเป็นภูมิ

ปัญญาเก่าแก่ที่สืบทอดกันมา โดยสามารถสรุปประเด็นของภูมิปัญญาที่พบในแต่ละประเพณี ได้แก่ การสืบทอดและทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา การปลูกฝังให้คนรุ่นหลังได้ศึกษาเรียนรู้พระธรรมผ่านกิจกรรมที่ทำในประเพณี การแสดงถึงความกตัญญู กตเวทิต่อบรรพบุรุษ การปลูกฝังความอ่อนน้อมและให้ความเคารพต่อผู้อาวุโส การปลูกฝังค่านิยมและพฤติกรรมมารีกรวมสงวนตัวให้แก่คนหนุ่มสาว การปลูกฝังเรื่องการทำบุญทำทาน การปลูกฝังเรื่องความสมัครสมานสามัคคี การเสริมสร้างขวัญ กำลังใจและความเป็นสิริมงคล

1.2 ประเพณีเกี่ยวกับสังคม จากการศึกษา พบว่า เป็นประเพณีวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา และประเพณีส่วนรวมที่คนไทยส่วนมากยังนิยมถือปฏิบัติกัน ประกอบด้วย ประเพณียกยอฉัตรเจดีย์ทรายของจังหวัดกาญจนบุรี ประเพณีขึ้นเขาห่มพระ พาท่องช่องกระเจก เกลิงศรับพรของจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ประเพณีแห่น้ำของจังหวัดเพชรบุรี (แรกนา) ประเพณีวัวลานของจังหวัดเพชรบุรี (วัวระตอก) ซึ่งจากการวิเคราะห์ลักษณะของประเพณีเกี่ยวกับสังคม พบว่า มีการสอดแทรกภูมิปัญญาในการปลูกฝังและสอนให้คนในชุมชนมีการปฏิบัติที่แสดงออกในสิ่งที่ตั้งงามและมีคุณค่าหลายด้าน ได้แก่ ได้แก่ การสืบทอดและทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา การปลูกฝังให้คนรุ่นหลังได้ศึกษาเรียนรู้พระธรรมคำสอนในศาสนา พุทธผ่านกิจกรรมที่ทำในประเพณี การแสดงถึงความกตัญญู กตเวทิต่อบรรพบุรุษ การปลูกฝังเรื่องการทำบุญทำทาน การเสริมสร้างขวัญและกำลังใจ และความเป็นสิริมงคล และการปลูกฝังเรื่องความสมัครสมานสามัคคี

1.3 ประเพณีเกี่ยวกับการรักษาโรค จากการศึกษา พบว่าเป็นประเพณีพิธีกรรมพื้นบ้านที่เกี่ยวข้องกับการรักษาความเจ็บไข้ได้ป่วย เพื่อสร้างขวัญกำลังใจให้กับผู้ป่วย ให้มีกำลังใจในการรักษาตัว คือ ประเพณีพิธีกรรมการบวชหัวเข้าของจังหวัดกาญจนบุรี ซึ่งจากการวิเคราะห์ลักษณะของประเพณีดังกล่าวพบว่า เป็นภูมิปัญญาในการหาวิธีให้กำลังใจแก่ผู้ที่เจ็บป่วยและรักษาไม่หาย ถือเป็นประเพณีเสริมสร้างขวัญกำลังใจและความเป็นสิริมงคล

1.4 ประเพณีเกี่ยวกับการทำมาหากิน จากการศึกษา พบว่า เป็นประเพณีพิธีกรรมเกี่ยวกับความอุดมสมบูรณ์ของไร่ในสังคมเกษตรกรรมที่ผูกพันกับธรรมชาติ ซึ่งเป็นวิถีการทำมาหากินและวิถีการผลิตที่ต้องพึ่งพาธรรมชาติ เป็นสำคัญ ประกอบด้วยประเพณีการทำขวัญข้าวของจังหวัดกาญจนบุรี ประเพณีพาดข้าวชาวกะเหรี่ยงของจังหวัดกาญจนบุรี ประเพณีกวนข้าวหย่ากัของจังหวัดตาก (กวนข้าวหย่ากั) ประเพณีปีใหม่ม้งของจังหวัดตาก ซึ่งจากการวิเคราะห์ลักษณะของประเพณีดังกล่าวพบว่าประเพณีส่วนใหญ่มีกิจกรรมที่ปลูกฝังและสอดแทรกการสอนคนรุ่นหลังหลายเรื่อง ได้แก่ การปลูกฝังเรื่องความกตัญญูต่อสิ่งที่มีคุณ การปลูกฝังเรื่องความอ่อนน้อมถ่อมตน การปลูกฝังเรื่องความสำนึกในคุณค่า รู้ประหยัด รู้จักเก็บรักษา การเสริมสร้างขวัญกำลังใจและความเป็นสิริมงคล การปลูกฝังเรื่องความสมัครสมานสามัคคี การสืบทอดและทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา การเสริมสร้างขวัญกำลังใจและความเป็นสิริมงคล และการพักผ่อนหย่อนใจและสร้างความสนุกสนานเพลิดเพลิน

1.5 ประเพณีเกี่ยวกับการเฉลิมฉลองและเพื่อความความเป็นสิริมงคล จากการศึกษา พบว่าเป็นพิธีกรรมเกี่ยวกับความมั่นคงของสังคม มีบทบาทสำคัญที่ทำให้ชาวบ้านต่างมีความรู้สึกร่วมเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ประกอบด้วย ประเพณีช่งทะเลของจังหวัดราชบุรี (แห่ฉัตรรับพระพุทธองค์ หรือ แห่พุ่มดอกไม้) ประเพณีวันปีใหม่ม้งและการเหยียบหลังกะเหรี่ยงของจังหวัดราชบุรี ประเพณีแห่เสาทะเลิ่งบุงของจังหวัดกาญจนบุรี (ยกตง) ประเพณีการไหว้ผีบรรพบุรุษแบบดั้งเดิมของชาวกะเหรี่ยงของจังหวัดกาญจนบุรี ประเพณีการขึ้นปีใหม่ของกะเหรี่ยงของจังหวัดกาญจนบุรี (มัดมือ) ประเพณีสังกรานต์มอญของจังหวัดกาญจนบุรี ประเพณีกวนข้าวทิพย์ของจังหวัดตาก (กวนข้าวทิพย์) ประเพณีภาคสวรรค์ของจังหวัดตาก (ตลาดสวรรค์) ประเพณีปล่อยบั้งของจังหวัดตาก (ปล่อยบั้ง) ประเพณีตานก๋วยสลากของจังหวัดตาก ประเพณีลอยกระทงสายไหลประทีป 1000 ดวงของจังหวัดตาก ประเพณีขึ้นธาตุเดือนเก้าของจังหวัดตาก ประเพณีทำบุญถนนของจังหวัดตาก ประเพณีส่งเคราะห์ทางทะเลของจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ประเพณีทำบุญทุ่งของจังหวัดกาญจนบุรี ประเพณีเวียนศาลาของจังหวัดเพชรบุรี (ประเพณีก่อเจดีย์ทราย หรือประเพณีสังกรานต์ของชาวกะเหรี่ยง) ซึ่งจากการวิเคราะห์ลักษณะของประเพณี

ดังกล่าว นอกจากพบว่า เป็นประเพณีที่เสริมสร้างขวัญกำลังใจและความเป็นสิริมงคลแล้ว ยังมีการสอดแทรกภูมิปัญญาในการสอนและปลูกฝังผู้คนในเรื่องต่าง ๆ ได้แก่ การสืบทอดและทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา การปลูกฝังเรื่องความกตัญญูต่อสิ่งที่มีคุณ การเสริมสร้างขวัญกำลังใจและความเป็นสิริมงคล การปลูกฝังให้คนรุ่นหลังได้ศึกษาเรียนรู้พระธรรมผ่านกิจกรรมที่ทำในประเพณี การปลูกฝังเรื่องความสมัครสมานสามัคคี การแสดงถึงความกตัญญูตเวทีต่อบรรพบุรุษ การปลูกฝังเรื่องการทำบุญทำทาน และการพักผ่อนหย่อนใจและสร้างความสนุกสนานเพลิดเพลิน ดังตัวอย่างคำให้สัมภาษณ์

ดังนั้นหากสรุปภูมิปัญญาที่พบในประเพณีภาคตะวันตกของประเทศไทยแล้ว พบว่า มีภูมิปัญญาในการสอนและปลูกฝังผู้ที่ปฏิบัติหรือมีส่วนร่วมในการสืบทอดประเพณี ซึ่งสามารถสรุปภูมิปัญญาเป็น 4 มิติ ได้แก่ 1) มิติด้านศาสนา ประกอบด้วย 1.1) การสืบทอดและทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา 1.2) การปลูกฝังให้คนรุ่นหลังได้ศึกษาเรียนรู้พระธรรมผ่านกิจกรรมที่ทำในประเพณี และ 1.3) การปลูกฝังเรื่องการทำบุญทำทาน 2) มิติด้านพฤติกรรมที่เหมาะสม ประกอบด้วย 2.1) การแสดงถึงความกตัญญูตเวทีต่อบรรพบุรุษ 2.2) การปลูกฝังเรื่องความกตัญญูต่อสิ่งที่มีคุณ และ 2.3) การปลูกฝังเรื่องความสำนึกในคุณค่า รู้ประหยัด รู้จักเก็บรักษา 3) มิติด้านความสัมพันธ์ในสังคม ประกอบด้วย 3.1) การปลูกฝังค่านิยมและพฤติกรรมการรักษาวาสวนตัวให้แก่คนหนุ่มสาว 3.2) การปลูกฝังเรื่องความสมัครสมานสามัคคี 3.3) การปลูกฝังความอ่อนน้อมและให้ความเคารพต่อผู้อาวุโส และ 3.4) การปลูกฝังเรื่องความอ่อนน้อมถ่อมตน 4) มิติด้านการสร้างสันถนาการและกำลังใจ ประกอบด้วย 4.1) การเสริมสร้างขวัญกำลังใจและความเป็นสิริมงคล และ 4.2) การพักผ่อนหย่อนใจและสร้างความสนุกสนานเพลิดเพลิน

2. วิธีการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ปรากฏในประเพณีภาคตะวันตกของประเทศไทย

จากการสัมภาษณ์กลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก ประกอบการวิเคราะห์ข้อมูลจากเอกสารเพิ่มเติม พบว่าการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ปรากฏในประเพณีภาคตะวันตกของประเทศไทยนั้น ส่วนใหญ่เป็นการปฏิบัติสืบทอดกันมารุ่นต่อรุ่น โดยมีการบอกเล่าจากคนเฒ่าคนแก่และพาลูกหลานปฏิบัติตามประเพณี แม้จะไม่ได้มีการบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษรอย่างเป็นทางการจากคนรุ่นเก่า หรือแม้แต่คนในชุมชนก็ตาม แต่ก็พบว่าประเพณีเหล่านี้ ส่วนหนึ่งได้รับการบันทึกไว้ในรูปแบบของงานวิจัย ข้อมูลเผยแพร่ในเว็บไซต์ และสื่อสังคมออนไลน์ ทั้งนี้อาจสรุปได้ว่า วิธีการถ่ายทอดภูมิปัญญาที่พบมี 5 วิธีด้วยกัน ได้แก่ 1) การปฏิบัติจริง 2) การบอกเล่า 3) การเรียนรู้ด้วยตนเอง 4) การแสดงและการละเล่น และ 5) การบันทึกองค์ความรู้ ดังนี้

2.1 การปฏิบัติจริง ส่วนใหญ่ผู้คนในแต่ละชุมชนได้ถ่ายทอดภูมิปัญญาผ่านการสืบทอดประเพณีด้วยการลงมือปฏิบัติสืบทอดกันมาจากคนรุ่นเก่า แต่จากการสัมภาษณ์พบว่า การปฏิบัติได้ลดน้อยลง คือ มีผู้สนใจที่จะทำตามประเพณีน้อยลงจากเดิม ดังคำให้สัมภาษณ์ต่อไปนี้

“ประเพณีสงกรานต์มอญนี้ยังมีการปฏิบัติต่อ ๆ กันมา โดยการถ่ายทอดจากรุ่นสู่รุ่น แต่ในปัจจุบันมีน้อยลงแล้ว เนื่องจากคนรุ่นใหม่ไม่ค่อยนำมาปฏิบัติ และมีการปฏิบัติลดลง” (ผู้ให้สัมภาษณ์คนที่ 2)

2.2 การบอกเล่า จากการสัมภาษณ์พบว่า การบอกเล่าเป็นอีกหนึ่งวิธีที่ใช้ในการถ่ายทอดภูมิปัญญา ซึ่งคนรุ่นก่อนจะบอกเล่าต่อคนรุ่นหลังเกี่ยวกับการนำประเพณีไปปฏิบัติ ตัวอย่างเช่น ประเพณีปอยส่างลอง ดังคำให้สัมภาษณ์ต่อไปนี้

“ประเพณีปอยส่างลอง (งานบวชลูกแก้ว) เป็นประเพณีเกี่ยวกับการบวชหรืออุปสมบท ซึ่งคล้ายกับการบวชสามเณรฤดูร้อนของทางภาคกลาง ให้เด็กในช่วงปิดภาคเรียนมาเรียนรู้เกี่ยวกับพระธรรมคำสอนของพระพุทธศาสนาโดยการบวช และเป็นการสืบทอดตามเจตนารมณ์ของผู้เฒ่าผู้แก่ที่บอกเล่ากันว่า เมื่อลูกหลานโตพอที่จะบวชได้แล้วก็ให้บวชเพื่อให้พ่อแม่หรือผู้มีอุปการะคุณได้รับผลบุญนั้น ประเพณีปอยส่างลองแต่เดิมนั้นจะมีการรวมเด็ก ๆ ประมาณ 20-30 คนอายุ 10-15 ปี มาทำพิธีร่วมกัน” (ผู้ให้สัมภาษณ์คนที่ 7)

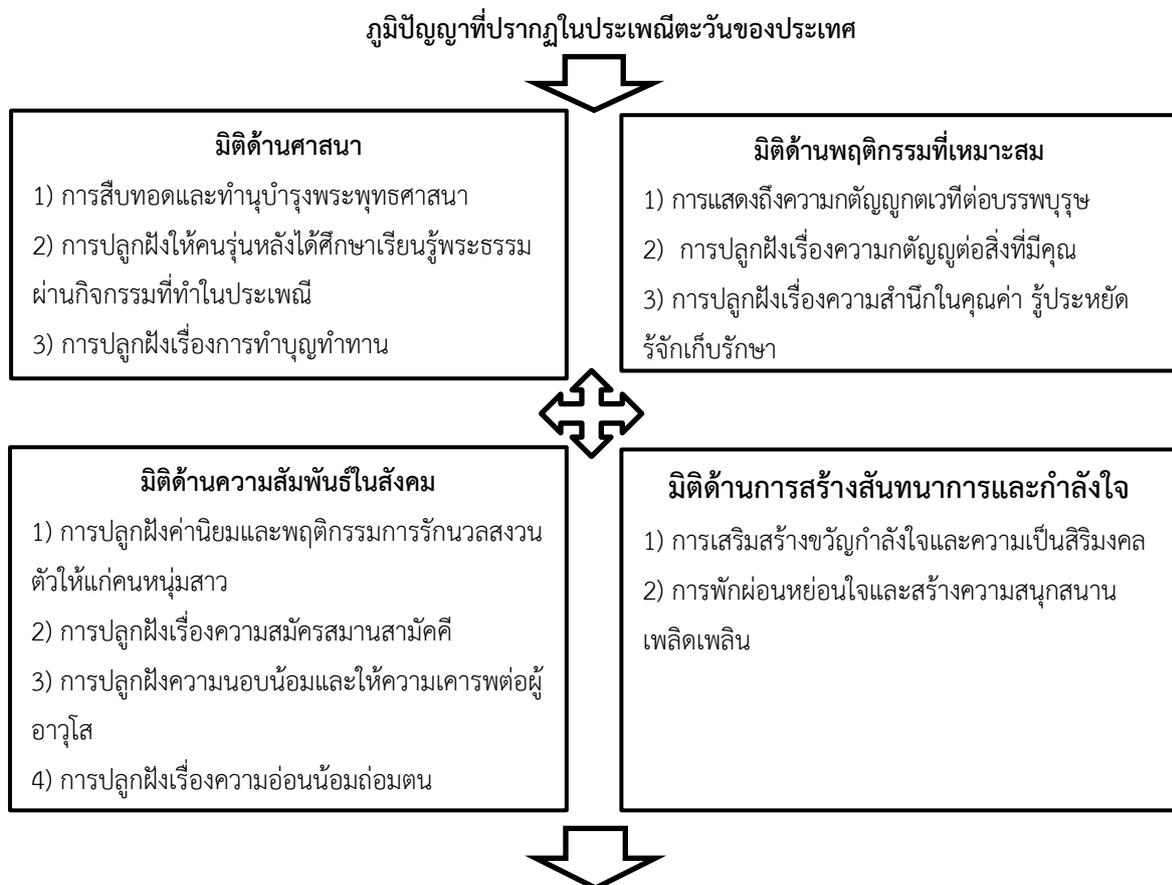
2.3 การเรียนรู้ด้วยตนเอง การถ่ายทอดภูมิปัญญาในบางประเพณีได้ใช้วิธีรื้อฟื้นกลับมาทำใหม่ กรณีที่ประเพณีอาจเลือนหายไปตามกาลเวลา โดยคนในชุมชนนำกลับมาทำใหม่และอาจมีการปรับเปลี่ยนให้เหมาะสมกับวิถีชีวิตในยุคปัจจุบัน เช่น ประเพณีส่งเคราะห์ทางทะเล ดังคำให้สัมภาษณ์ต่อไปนี้

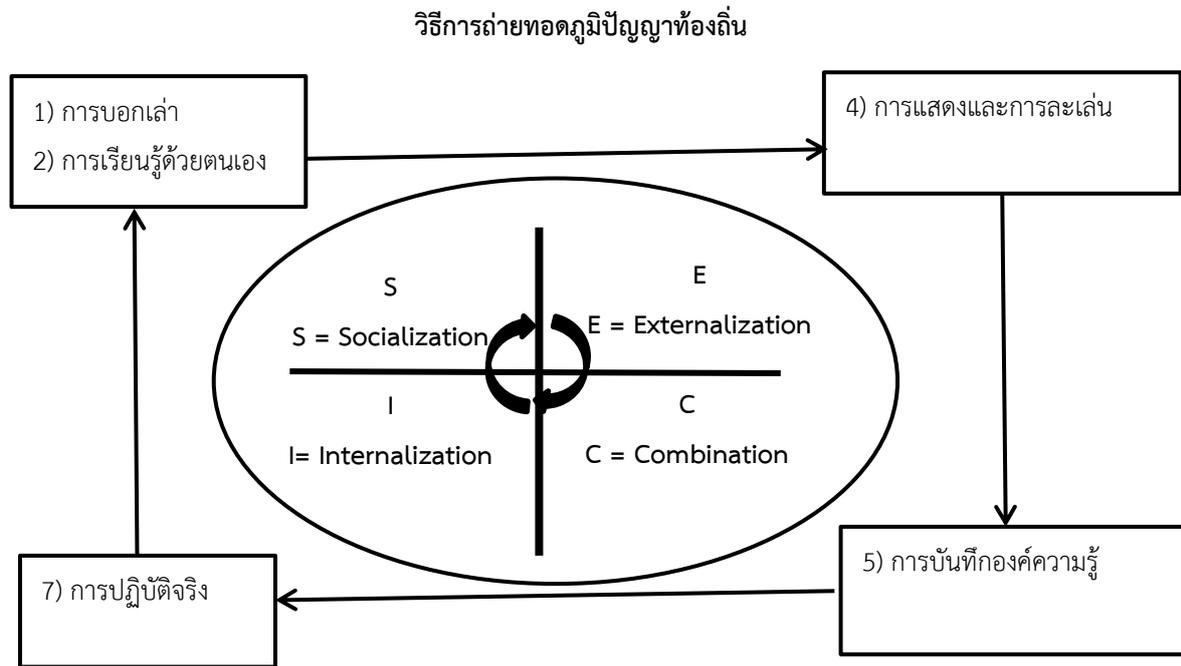
“ในปี พ.ศ. 2500 ประเพณีส่งเคราะห์ทางทะเลได้เลือนหายไปแล้ว คนหัวหินได้รื้อฟื้นพิธีนี้ขึ้นมา และเปลี่ยนจากพิธีทำบุญทุ่งมาเป็นพิธีส่งเคราะห์ทางทะเล ซึ่งคล้ายกับทำบุญทุ่ง โดยจะปฏิบัติกัน 2 วัน โดยในวันแรกจะเป็นการแห่เรือสำหรับใส่หุ่นปั้น เมื่อชาวบ้านปั้นดินเหนียวเป็นคนเสร็จเรียบร้อยแล้วจะนำมาใส่ในเรือที่แห่ แต่ก็มีกรวิวัฒนาการมาเรื่อย ๆ จากการแห่ธรรมาภิได้เริ่มแต่งเพลง ชื่อ “บุญส่งเคราะห์ทางทะเล” (ผู้ให้สัมภาษณ์คนที่ 10)

2.4 การแสดงและการละเล่น จากการส่งเคราะห์เอกสารพบข้อมูลที่มีการบันทึกไว้เกี่ยวกับวิถีถ่ายทอดภูมิปัญญาผ่านการแสดง คือ ประเพณีปอยขันโตกรวมใจไทยของจังหวัดราชบุรี ซึ่งในการจัดประเพณีดังกล่าวนี้ มีการแสดงทางศิลปวัฒนธรรม เช่น การแสดงเครื่องแต่งกายพื้นเมือง นิทรรศการวิถีชีวิต และภูมิปัญญาดั้งเดิม

2.5 การบันทึกองค์ความรู้ พบว่า แม้จะไม่ได้มีการบันทึกเกี่ยวกับภูมิปัญญาที่ปรากฏใน ประเพณีภาคตะวันตกของไทยอย่างชัดเจนเป็นระบบ แต่ก็พบการบันทึกบ้างในรูปแบบรายงานการวิจัย บทความ และข้อมูลที่เผยแพร่ในเว็บไซต์ รวมถึงสื่อสังคมออนไลน์ ซึ่งผู้คนสามารถเข้าถึงได้ค่อนข้างสะดวก

จากผลการวิเคราะห์ข้อมูลข้างต้น สามารถสรุปภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ปรากฏในประเพณีภาคตะวันตกของประเทศไทย รวมถึงวิธีการถ่ายทอดภูมิปัญญาได้ดังภาพประกอบ 1

ภาพประกอบ 1 ภูมิปัญญาที่ปรากฏในประเพณีเต๋วันของประเทศไทยและวิธีถ่ายทอด

อภิปรายผลการวิจัย

ผู้วิจัยได้นำประเด็นสำคัญที่พบจากผลการวิจัยมาอภิปรายผล ดังนี้

1. ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ปรากฏในประเพณีภาคตะวันตกของประเทศไทย ผลจากการวิจัยพบว่า ประเพณีของภาคตะวันตกส่วนใหญ่มีความเป็นเอกลักษณ์ แตกต่างจากภูมิภาคอื่น และในประเพณีเหล่านั้น มีภูมิปัญญาของคนรุ่นเก่าในการสอนและปลูกฝังคนรุ่นหลังให้สืบทอดประเพณี โดยพบว่า ภูมิปัญญาที่สอดแทรกอยู่ในประเพณีต่าง ๆ นั้น มี 4 มิติ ได้แก่ มิติด้านศาสนา มิติด้านพฤติกรรมที่เหมาะสม มิติด้านความสัมพันธ์ในสังคม และมิติด้านการสร้างสันติภาพและการกำลังใจ ซึ่งผลการวิจัยที่พบนี้แสดงให้เห็นถึงรูปแบบพฤติกรรมในชีวิตประจำวันของมนุษย์ ต่อเพื่อนมนุษย์และความสัมพันธ์กับธรรมชาติ ทั้งในแง่คุณธรรม ความคิด ความเชื่อ และการแสดงออกที่มีต่อสิ่งแวดล้อมและผู้คนในชุมชน เป็นสิ่งที่มีคุณค่าอันสูงส่ง ควรแก่การสำรวจค้นหา สร้างให้มีขึ้นในชุมชนและรักษาไว้สืบต่อกัน โดยมุมมองทางปรัชญาในการศึกษาภูมิปัญญาท้องถิ่น อาจมองได้ 2 แบบ คือ ประการแรก ระบบสังคมของมนุษย์เป็นระบบการอ้างอิงตนเอง และประการที่สอง ความเป็นสังคมของมนุษย์เกิดขึ้นจริงในระบบสังคมที่ผูกพันกัน จึงสามารถกล่าวได้ว่าภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นระบบทางสังคมและการสื่อสารที่ก่อให้เกิดการจัดระเบียบตนเอง (Autopoiesis) ภายในวัฒนธรรม (Pesurny, 2018; Wahyu, 2021) ซึ่งภูมิปัญญาที่พบดังกล่าวนี้คล้ายกับภูมิปัญญาหรือองค์ความรู้ที่พบในท้องถิ่นอื่น ๆ เช่นในงานวิจัยของ Aritonang, Sibarani, & Perangin-Angin (2022) ศึกษาเกี่ยวกับภูมิปัญญาในประเพณีมาร์ตัมบา เกาะสุมาตราเหนือ พบว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่ยังคงปรากฏอยู่ในประเพณีและสามารถรักษาสืบทอดจากรุ่นสู่รุ่น และภูมิปัญญาท้องถิ่นที่พบในประเพณีมาร์ตัมบามี 5 ประการ ได้แก่ ความเป็นปึกแผ่นทางสังคมและความร่วมมือระหว่างกัน เครือญาติ การเคารพซึ่งกันและกัน

ความกตัญญูทเวที และการอนุรักษ์วัฒนธรรม สอดคล้องกับงานวิจัยของ Chaichana (2019) ที่ศึกษาเรื่องแกงบวนบ้านตลิ่งแดงและความมั่นคงทางอาหารในท้องถิ่น พบว่า บ้านตลิ่งแดงมีภูมิปัญญาอาหารเป็นจุดเริ่มต้นและรากฐานสำคัญก่อให้เกิดความมั่นคงอาหาร ด้านโภชนาการและสุขภาพ ผ่านการสืบทอดภูมิปัญญามาตั้งแต่บรรพบุรุษจนถึงปัจจุบัน โดยเฉพาะ “แกงบวน” อาหารพื้นบ้านที่เป็นเอกลักษณ์ สะท้อนความเชื่อและวิถีชีวิตดั้งเดิมเฉพาะถิ่น นิยมปรุงในงานบุญประเพณีที่สำคัญในชุมชน การปรุงแต่ละครั้งต้องใช้แรงงานในการเตรียมวัตถุดิบหลายคน ซึ่งเป็นการสร้างความสามัคคีให้กับคนในชุมชน และงานวิจัยของ Prommanot & Sachakul (2019) ได้ศึกษาคุณค่าของภูมิปัญญาท้องถิ่นและการทำประมงพื้นบ้านจังหวัดสมุทรสงคราม การสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นและการทำประมงพื้นบ้านพบว่า มีภูมิปัญญาด้านความเชื่อ ประเพณีและพิธีกรรมที่เกิดจากค่านิยมด้านความกตัญญู การเคารพธรรมชาติ คุณค่าภายนอกต่อบุคคลในด้านการเลี้ยงชีพอย่างพอเพียง คุณค่าต่อสังคมในด้านการสร้างความสามัคคี การสร้างอัตลักษณ์และความภาคภูมิใจให้ท้องถิ่น คุณค่าทางสุนทรียศาสตร์ ได้แก่ คุณค่าที่เกิดจากวิถีการทำประมงที่มนุษย์ได้สัมผัสธรรมชาติและรับรู้ความงามผ่านการเห็น การได้ยิน การได้สัมผัสความงามของธรรมชาติและความงามจากความกลมกลืนของเครื่องมือประมงพื้นบ้านและธรรมชาติ

นอกจากนี้ยังมีงานวิจัยของ Vachirayano (2021) ที่ศึกษาการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นและเสนอรูปแบบการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นในประเพณีเชิงพุทธของประชาชนในจังหวัดสุรินทร์ พบว่า มีภูมิปัญญาท้องถิ่น คือ (1) ประเพณีแหวนโกลนตา เป็นกิจกรรมการแสดงความกตัญญูต่อบุพพการี (2) ประเพณีบุญข้าวจี เป็นกิจกรรมทำบุญเดือน 3 และ (3) ประเพณีบวชนาคช้าง เป็นกิจกรรมประเพณีเพื่อสร้างศรัทธาและสืบต่ออายุพระพุทธศาสนา งานวิจัยของ Talaluck, Chinnasri, & Thongpunya (2019) ศึกษาเยาวชนกลุ่มลูกหว่าในฐานะผู้สืบสานภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านงานสกุลช่างเมืองเพชร พบว่า มิติด้านความสัมพันธ์ระหว่างคน มีการรวมกลุ่มที่เข้มแข็ง สมาชิกกลุ่มมีมุมมองในการดำเนินงาน ต่าง ๆ เป็นไปในแนวทางเดียวกัน มิติด้านความรัก สมาชิกกลุ่มมีความไว้วางใจซึ่งกัน ส่งผลให้เกิดการถือฤกษ์ต่อการดำเนินกิจกรรม ต่าง ๆ และงานวิจัยของ Meesup, Phengphum, Jaichalad, & Soontorn (2016) ศึกษาและรวบรวมองค์ความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นจังหวัดพิษณุโลก ผลการวิจัยพบภูมิปัญญาจำแนกเป็นหมวดชนบทรรมนิยมประเพณี ความเชื่อ และศาสนา หมวดศิลปกรรมและโบราณคดี หมวดการละเล่น ดนตรีและการพักผ่อนหย่อนใจ หมวดชีวิตความเป็นอยู่และวิทยาการ ซึ่งสามารถสรุปภูมิปัญญาท้องถิ่นตามขอบเขตด้านเนื้อหาด้านคติ ความเชื่อด้านการบริหารจัดการด้านการเปลี่ยนแปลงและวิวัฒนาการ ด้านการถ่ายทอดและสืบสาน เป็นเรื่องของการใช้ความรู้ ทักษะ ความเชื่อ และพฤติกรรม ซึ่งเป็นการแสดงความสัมพันธ์ระหว่างคนกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และคนกับสิ่งเหนือธรรมชาติ กิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการอยู่รอดของบุคคล กลุ่ม และชุมชน ด้านคติความเชื่อที่เกี่ยวข้องกับภูมิปัญญาท้องถิ่นส่วนใหญ่เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เป็นการเพิ่มขวัญและกำลังใจคนในชุมชน ทั้งการเสริมสร้างความสามัคคีในชุมชนด้วยการละเล่นและกิจกรรมของกลุ่มต่าง ๆ ในชุมชน รวมถึงประเพณีและพิธีกรรมที่สำคัญในชุมชนล้วนเกี่ยวข้องกับการดำเนินชีวิตของคนในสังคม

2. วิธีการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ปรากฏในประเพณีภาคตะวันตกของประเทศไทย ผลจากการวิจัยพบว่าการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ปรากฏในประเพณีภาคตะวันตกของประเทศไทยนั้น ส่วนใหญ่เป็นการปฏิบัติสืบทอดกันมารุ่นต่อรุ่น โดยมีการบอกเล่าจากคนเฒ่าคนแก่และพาลูกหลานปฏิบัติตามประเพณี แม้จะไม่ได้มีการบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษรอย่างเป็นทางการเป็นระบบจากคนรุ่นเก่าหรือแม้แต่คนในชุมชนก็ตาม แต่ก็พบว่าประเพณีเหล่านี้ ส่วนหนึ่งได้รับการบันทึกไว้ในรูปแบบของงานวิจัย ข้อมูลเผยแพร่ในเว็บไซต์ และสื่อสังคมออนไลน์ ซึ่งวิธีการถ่ายทอดภูมิปัญญาที่พบมี 5 วิธีด้วยกัน ได้แก่ การปฏิบัติจริง การบอกเล่า การเรียนรู้ด้วยตนเอง การแสดงและการละเล่น และการบันทึกองค์ความรู้ ซึ่งเป็นวิธีการที่ชุมชนส่วนใหญ่มักจะใช้ในการถ่ายทอดภูมิปัญญา โดยเฉพาะอย่างยิ่งการปฏิบัติที่เกิดจากการสืบทอดและการบอกเล่าของคนรุ่นก่อน ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่า วิธีการดังกล่าวนี้สามารถทำได้ง่ายและสะดวก เนื่องจากเป็นวิถีชีวิตและเป็นเรื่องภายในแต่ละครอบครัวหรือชุมชนแต่ละชุมชน ปฏิบัติสืบทอดกันมาตามความเคยชินดังที่ Goodkind (1998) Churintr (2005) และ KaeoSuk (2000) ได้กล่าวถึงการถ่ายทอดภูมิปัญญาไว้ว่าเป็นการฝึกปฏิบัติในสิ่งที่ต้องการให้เกิดการเรียนรู้และมีการปฏิบัติ

อย่างต่อเนื่อง เป็นการบอกหรือสอนให้ผู้เรียนเข้าใจและนำไปปฏิบัติได้ ซึ่งแต่เดิมภูมิปัญญาท้องถิ่นมักจะถ่ายทอดความรู้ให้แก่ผู้เรียนหรือกลุ่มเป้าหมายอัตโนมัติ เป็นการใช้สามัญสำนึกแบบสังคมประกิต (Socialization) เกิดจากการเลียนแบบและจดจำสืบทอดกันมาในครอบครัว ซึ่งผลการวิจัยที่พบดังกล่าวตรงกับผลการวิจัยของ Wungrath (2021) ที่ได้ศึกษาเกี่ยวกับการจัดการความรู้ภูมิปัญญาด้านอาหารของชาวไทลื้อ และพบว่า ภูมิปัญญาได้ถูกถ่ายทอดผ่านการแลกเปลี่ยนเรียนรู้จากคนในชุมชน และนำไปปฏิบัติ องค์ความรู้ส่วนใหญ่จึงถูกจัดเก็บในรูปแบบของประสบการณ์ในตัวบุคคล และไม่พบว่ามี การจัดเก็บภูมิปัญญาในรูปแบบของเอกสารหรือลายลักษณ์อักษร สอดคล้องกับการวิจัยของ Vachirayano (2021) ศึกษาการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นในประเพณีเชิงพุทธของประชาชนในจังหวัดสุรินทร์ พบว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นความรู้ที่ได้สืบทอดกันมา องค์ความรู้และความสามารถของคนในท้องถิ่นเกิดจากการสั่งสมประสบการณ์และกิจกรรม และ Ngio-Supha (2017) ศึกษาเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่น และแนวทางการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นการทอผ้าไหมสู่คนรุ่นใหม่ พบว่า มีการถ่ายทอดภูมิปัญญาในลักษณะแม่สอนลูก ยายสอนหลาน ใช้วิธีการสาธิตของผู้ถ่ายทอดภูมิปัญญาและการฝึกปฏิบัติของผู้รับการถ่ายทอดภูมิปัญญา นอกจากนี้ยังมีงานวิจัยของ Dittawiron (2015) ศึกษาวิถีชีวิตและมรดกทางภูมิปัญญาของชาวไทยยวนราชบุรี พบว่า มีการสืบทอดจากคนรุ่นหนึ่งสู่คนอีกรุ่นหนึ่ง

อย่างไรก็ดี ในการศึกษาครั้งนี้พบประเด็นที่น่าสังเกต คือ การถ่ายทอดภูมิปัญญาที่ปรากฏในประเพณีตะวันตกส่วนใหญ่เน้นเป็นการลงมือปฏิบัติสืบทอดและบอกเล่าต่อกันมาจากคนรุ่นเก่า แม้จะมีความเป็นเอกลักษณ์และน่าสนใจอยู่มากก็ตาม กลับไม่พบว่ามี การถ่ายทอดภูมิปัญญาด้วยวิธีการสาธิตและการจัดแหล่งเรียนรู้ หรือแม้แต่การบันทึกองค์ความรู้ที่เป็นระบบตามหลักการจัดการความรู้อย่างเป็นรูปธรรม ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่าภูมิภาคตะวันตกค่อนข้างมีลักษณะเฉพาะ คือ มีผู้คนที่เป็นชนเผ่าหลากหลายอาศัยอยู่ ภาษาที่ใช้ในการสื่อสารก็เป็นภาษาของแต่ละชนเผ่า และจากการสัมภาษณ์ยังพบอีกว่าคนรุ่นใหม่มีความสนใจในการสืบทอดและปฏิบัติตามประเพณีลดลง เสี่ยงกับการที่ภูมิปัญญาอาจสูญหายได้ ซึ่งผลการวิจัยที่พบนี้สอดคล้องกับงานวิจัยของ Ngio-Supha (2017) ซึ่งพบประเด็นปัญหา เช่น ผู้รับการถ่ายทอดภูมิปัญญาไม่เอาใจใส่ฝึกฝน ผู้รับการถ่ายทอดภูมิปัญญาใจร้อนทำให้งานไม่ประณีต ผู้รับการถ่ายทอดภูมิปัญญาไม่มีความเข้าใจซึ้ง และเทคโนโลยีสมัยใหม่ทำให้คนรุ่นใหม่ ไม่สนใจที่จะอนุรักษ์สืบสานภูมิปัญญาท้องถิ่น ขณะเดียวกันก็มีความแตกต่างจากผลการวิจัยที่เกี่ยวข้องกับภูมิปัญญาท้องถิ่นในภูมิภาคอื่นอีกหลายชิ้นงานที่พบว่ามี การถ่ายทอดภูมิปัญญาในรูปแบบการจัดทำสื่อ และนำเทคโนโลยีสารสนเทศเข้ามาช่วยจัดการ รวมถึงการถ่ายทอดอย่างเป็นทางการ มีหน่วยงานภาครัฐสนับสนุน ช่วยให้องค์ความรู้ได้รับการถ่ายทอดอย่างเป็นรูปธรรมและมีความยั่งยืนเพิ่มขึ้น เช่น ในงานวิจัยของ Prommanot & Sachakul (2019) ได้วิเคราะห์คุณค่าของภูมิปัญญาท้องถิ่นและการทำประมงพื้นบ้านจังหวัดสมุทรสงคราม พบว่า การสืบทอดภูมิปัญญาเป็นการสืบทอดโดยการศึกษาตามอรรถาธิบายเป็นหลัก Wanwichai (2017) ได้ศึกษากระบวนการถ่ายทอดองค์ความรู้ ภูมิปัญญาท้องถิ่นทางด้านศิลปะการแสดงละครชาตรี พบว่า มีการพัฒนาละครชาตรีให้เป็นสื่อพื้นบ้านที่สามารถใช้สื่อสาร สร้างความเปลี่ยนแปลงกับชุมชน Dittawiron (2015) ศึกษาวิถีชีวิตและมรดกทางภูมิปัญญาของชาวไทยยวนราชบุรี พบว่า เมื่อสังคมไทยวนเปลี่ยนผ่านจากวิถีการผลิตเพื่อยังชีพสู่การผลิตเพื่อการค้า วิถีชีวิตเปลี่ยนแปลง วิธีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้เพื่อสืบทอดมรดกทางภูมิปัญญา มีการผสมผสานกับการศึกษาในสังคมทันสมัย มีการย่นระยะเวลาการเรียนรู้โดยใช้สื่อกราฟิกเพื่อศึกษาและฝึกทอลายผ้า การแลกเปลี่ยนเรียนรู้มีทั้งแบบของการสื่อสารแบบตัวต่อตัวในวิถีดั้งเดิม และการเรียนรู้เป็นกลุ่มในการจัดการศึกษาสมัยใหม่ วิธีการถ่ายทอดได้รับจัดประสบการณ์อย่างเป็นขั้นตอนเพื่อให้อยู่ในรูปของหลักสูตรท้องถิ่น เพื่อรับรองว่าการทอผ้าจากมีการถ่ายทอดอย่างเป็นระบบในการศึกษาของสังคมทันสมัย กระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ของชาวไทยยวนจึงเป็นกระบวนการที่มีพลวัตร ยืดหยุ่นตามสภาพสังคมที่เปลี่ยนแปลง

ข้อจำกัดของการวิจัย

ในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้เป็นการเก็บรวบรวมข้อมูลประเพณีในพื้นที่ที่มีชนเผ่าหรือชนกลุ่มน้อยอาศัยอยู่ ซึ่งจากการลงพื้นที่เก็บข้อมูลในส่วนที่เป็นชุมชนนั้น บางพื้นที่ต้องสัมภาษณ์และพูดคุยกับผู้ให้ข้อมูลซึ่งเป็นชาวกะเหรี่ยงซึ่งใช้ภาษาไทยในการพูดได้ไม่ชัดเจนมากนัก ดังนั้นการสื่อสารอาจมีบางประเด็นที่ไม่ชัดเจน จึงเป็นข้อจำกัดในการวิจัยครั้งนี้

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะจากผลการวิจัย

1.1 ด้านภูมิปัญญา จากผลการวิจัยพบว่าภูมิปัญญาที่มีคุณค่าและแฝงอยู่ในประเพณีซึ่งเป็นอัตลักษณ์ของภาคตะวันตกที่ควรแก่การอนุรักษ์และสืบทอดต่อไป แต่คนรุ่นหลังมีความสนใจและสืบทอดน้อยลง ดังนั้นหน่วยงานที่มีส่วนร่วมในการดูแล เช่น หน่วยงานเกี่ยวกับวัฒนธรรม โรงเรียนในชุมชน หรือหน่วยงานบริหารระดับชุมชน ควรให้ความสำคัญและเข้าไปมีส่วนร่วมในการดำเนินการอย่างเป็นรูปธรรม เพื่อป้องกันไม่ให้ภูมิปัญญาสูญหายไปในอนาคต โดยสามารถดำเนินการดังนี้

1.1.1 หน่วยงานเกี่ยวกับวัฒนธรรมระดับจังหวัด ควรส่งเสริมให้มีการจัดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ เชิญชวนนักท่องเที่ยวให้มีส่วนร่วมในประเพณีของชุมชนแต่ละจังหวัด ซึ่งจะเป็นการช่วยเผยแพร่และถ่ายทอดประเพณีให้เป็นที่รู้จักและเห็นคุณค่าของภูมิปัญญาท้องถิ่นที่อยู่ในประเพณีเหล่านี้

1.1.2 หน่วยงานระดับโรงเรียนหรือสถานศึกษา อาจบรรจุเนื้อหาเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ปรากฏในประเพณีสอดแทรกไว้ในการจัดการเรียนการสอน

1.1.3 การจัดแหล่งเรียนรู้ชุมชน ซึ่งจัดเก็บและเผยแพร่ประเพณีเหล่านี้ไว้เพื่อให้คนในชุมชนและผู้สนใจทั่วไปได้เรียนรู้และศึกษาตามความสนใจ

1.2 ด้านรูปแบบการถ่ายทอดภูมิปัญญา จากผลการวิจัยพบว่า ส่วนใหญ่ชุมชนถ่ายทอดภูมิปัญญาด้วยการสืบทอด บอกล่าและปฏิบัติจากรุ่นสู่รุ่น การบันทึกองค์ความรู้ยังขาดความเป็นระบบและเป็นรูปธรรม ดังนั้นควรมีการเพิ่มวิธีการถ่ายทอดภูมิปัญญาด้วยรูปแบบที่จะช่วยจัดเก็บภูมิปัญญาให้คงอยู่ได้อย่างถาวร เช่น การบันทึกในรูปแบบของสื่อต่าง ๆ โดยอาศัยเทคโนโลยีสารสนเทศเป็นเครื่องมือ การใช้กระบวนการจัดการความรู้เข้ามาช่วยในการจัดเก็บและถ่ายทอดภูมิปัญญา การใช้สื่อสังคมออนไลน์เป็นเครื่องมือในการจัดเก็บและเผยแพร่ เป็นต้น

2. ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรมีการศึกษาเกี่ยวกับการพัฒนาระบบการจัดการความรู้ภูมิปัญญาที่ปรากฏในประเพณีตะวันตกของประเทศไทยโดยเทคโนโลยีสารสนเทศเป็นเครื่องมือ

2.2 ควรมีการศึกษาเกี่ยวกับการพัฒนาสื่อเพื่อจัดเก็บภูมิปัญญาที่ปรากฏในประเพณีตะวันตกของประเทศไทย

เอกสารอ้างอิง

- Aksaeng, D., & Grisanaputi, W. (2009). The Knowledge Management Process for Local Wisdom about Organically-Dyed “Mudmee” Thai Silk. *KKU Research Journal (Graduate Studies)*, 9(4), 135-147. (In Thai)
- Aritonang, I. Y., Sibarani, R., & Perangin-Angin, A. B. (2022). Local Wisdom of the Martumba Tradition of the Toba Batak Community in Sianjur Mula-Mula Village, Samosir Regency, North Sumatra: Anthropolinguistic Study. *East Asian Journal of Multidisciplinary Research*, 1(11), 2417-2424.
- Chaichana, N. (2019). Kaeng Buan of Ban Taling Daeng and Local Food Security. *Inthaninthaksin Journal*, 14(1), 121-151. (In Thai)
- Churintr, P. (2005). *Personalities of Weaving trainer trainer on the Effectiveness of a Specific Type of Knowledge transfer : A Case Study of Thai Silk Weaving in Pumraeng Community, Suratthani*. Suratthani: Faculty of Management Sciences Suratthani Rajabhat University. (In Thai)
- Cultural Information Center, Ministry of Culture. (2020). *Kran Tum Kwan Kaow*. Retrieved from <https://1th.me/Zysac>. (In Thai)
- Dittawiron, N. (2015). Communication for Exchanging the Knowledge and Passing on Intangible Cultural Heritage. *The Journal of Social Communication innovation*, 3(2), 39-48. (In Thai)
- Eawsriwong, N. (2014). *National Education and Local Wisdom*. Bangkok: Amarin Printing. (In Thai)
- Goodkind, H. W. (1998). *Transferring Learning: Building Organizational Capacity form Within*. USA: University of Oregon AAC.
- JueTee, A. (2020). *Fad Khao Chao Kariang Tradition*. Retrieved from <https://1th.me/elqiB>. (In Thai)
- Kanchanaburi Province. (2018). *Song Nam Phra “Songkran Mon” Tradition*. Retrieved from <https://ww2.kanchanaburi.go.th/travel1/detail/5>. (In Thai)
- KaeoSuk, O. (2000). *Report on the results of the workshop on transferring knowledge of local wisdom and disseminating knowledge to the media*. Ubon Ratchathani: non-formal education center Northeast. (In Thai)
- Kitipat. (2020). *Thambun Thanon Tradition*. Retrieved from <https://1th.me/OVaEd>. (In Thai)
- Kridakorn, S. (1998). *Local Culture Transmission: A Case of Aumphoe Lang Suan Chumphon Province*. Master thesis, Silpakorn University, Nakhon Pathom. (In Thai)
- Kunpluem, p. & Sowanpreecha, R. (2016). Knowledge Management for Local Wisdom. *Sripatum Chonburi Journal*, 12(6), 89-97. (In Thai)
- Meesup, P., Phengphum, T., Jaichalad, N., & Soontorn, T. (2016). The Study of Local Wisdom of Phai-Chumphon Municipality, MuangPhitsanulok District, Phitsanulok Province. *Journal of Faculty*

- of Education Pibulsongkram Rajabhat University*, 3(2), 62-75. (In Thai)
- Ngio-Supha, A. (2017). Guidelines of Transferring Local Wisdom of the Silk Weaving Group in Nong Khae Village, Tongkhob Sub-District, Khoksisuphan District, Sakon Nakhon Province to the New Generation. *Graduate Studies Journal*, 14(2), 95-102. (In Thai)
- Nonaka, k., & Takeuchi, h. (1999). *Classic work: Theory of organizational knowledge creation*. USA: The MIT Press.
- Petkaew, C. (2004). Elevation and implementing local wisdom in the present situation. *Journal of Substance Thai Language*, 3(3), 14-22. (in Thai)
- Panalai, P. (2008). *The Transmission of Folk Customs, Beliefs and Ritual Wisdom by "Mor Sen Ruen" Among the Thai Song Dam Community of Muang District in Chumphon Province*. Master's thesis. Silpakorn University, Nakhon Pathom. (In Thai)
- Pesurny, A. J. (2018). Local Wisdom in a New Paradigm : Applying System Theory to the Study of Local Culture in Indonesia. *IOP Conference Series : Earth and Environmental Science*, 175(012037), 1-8.
- PhotSiTa, C. (2007). *The science and art of qualitative research*. Bangkok: Amarin Printing. (In Thai)
- Prommanot, P., Tubporn, H., & Sachakul, K. (2019). Pound nets fisher : The local wisdom and inheritance of Samutsongkram fisheries culture. *Silpakorn University Journal*, 39(2), 50-66. (In Thai)
- Sinprasert, N. (2014). *Wua Lan*. Retrieved from <https://sites.google.com/a/pbru.ac.th/canghwad-phechruri/waw-lan>. (In Thai)
- Sirasoonthon, P. (2007). *Community of practice (COP) : concepts, techniques and process*. Bangkok: Chulalongkorn University Press. (In Thai)
- Somakettrin, C. (2007). *Management of Sisaket local knowledge for sustainable competition*. Sisaket: Sisaket Rajabhat University. (In Thai)
- Sungsri, S. (2007, June-November). Local Wisdom and Learning Society Creation. *STOU Educational Journal*, 2(3), 99-100. (In Thai)
- Sutheewasinnon, P. & Pasunon, P. (2016). Sampling Strategies for Qualitative Research. *Parichart Journal, Thaksin University*, 29(2), 31-48. (In Thai)
- Talaluck, P., Chinnasri, O., & Thongpunya, T. (2019). Social Capital and Inheritance of Local Wisdom Phetchaburi's Art and Craft of Look Wa Group at Phetchaburi Province. *Journal of Social Development*, 21(2), 28-44. (In Thai)
- TeawRatchaburi.COM. (2020). *Yiap Lang Kariang tradition*. Retrieved from <https://1th.me/kZPto>. (In Thai)
- Vachirayano, V. (2021, January-April). The Model of Transferring Local Wisdom in Buddhist Tradition of People in Surin Province. *Journal of Palisueksabuddhaghosa Review*, 7(1), 28-40. (In Thai)
- Wahyu, W. (2021). Local Wisdom in Bajarese Culture Perspective. *Advances in Social Science, Education*

and Humanities Research, 636, 648-653.

Wanwichai, R. (2017). Traditional Thai Folk Wisdom with Role of Local Community in Conservaing : Case Study in Lakhon Chatri in Phetchaburi Province. *Institute of Culture and Arts Journal, Srinakharinwirot University*, 18(2), 98-106. (In Thai)

Wongboonmak, S. (2015). The Knowledge Management on the Local Wisdom About Marble Handicraft Phrankratai, Prankratai District in Khamphaeng Phet Province. *The Golden Teak : Humanity and Social Science Journal*. 21(2), 83-98. (In Thai)

Wungrath, J. (2021, June). Knowledge Management for Local Wisdom of Rai Lue Food. *Turkish Online Journal of Qualitative Inquiry*, 12(5), 1205-1211.